

УДК 377:378.4

*ОКСАНА ЦЮНЯК, доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна
ORCID ID 0000-0002-4573-1865
oksana.tsiuniak@pnu.edu.ua*

*ОКСАНА КОНДУР, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна
ORCID ID 0000-0001-9342-1127
oksana.kondur@pnu.edu.ua*

ПІДГОТОВКА ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ЗА ОСВІТНЬО-НАУКОВОЮ ПРОГРАМОЮ "ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА": ДОСВІД І СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

*OKSANA TSIUNIAK, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Chair of Pedagogy of Primary Vasyl Stefanyk
Precarpathian National University, Ukraine*

*OKSANA KONDUR, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Chair of Pedagogy of Primary Vasyl Stefanyk
Precarpathian National University, Ukraine*

PREPARATION OF DOCTORS OF PHILOSOPHY IN THE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC PROGRAM "PROFESSIONAL EDUCATION": EXPERIENCE AND DEVELOPMENT STRATEGIES

У статті висвітлено досвід підготовки докторів філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. З'ясовано нормативні вимоги до структури і змісту освітньо-наукових програм підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, навчальних планів, переліку компетентностей і програмних результатів навчання згідно з Національною рамкою кваліфікацій.

Узагальнено досвід реалізації та стратегії розвитку освітньо-наукової програми "Професійна освіта" у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

Визначено мету і цілі ОНП "Професійна освіта", які спрямовані на підготовку конкурентоспроможних висококваліфікованих науково-педа-

гогічних працівників, здатних до інноваційно-дослідницької, науково-педагогічної, проектної діяльності, розв'язання комплексних завдань у галузі професійної освіти, проведення власного комплексного дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення для розвитку освіти і науки в західно-східній частині України та країні загалом.

Вважаємо, що навчання на ОНП здійснюється на основі поєднання дослідницько-інноваційної, науково-педагогічної, організаційно-експериментальної, проектної діяльності за допомогою традиційних та інноваційних форм і методів, що забезпечують можливість формування індивідуальної освітньої траєкторії аспірантів.

Ключові слова: підготовка, освітньо-наукова програма, третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти, доктор філософії, професійна освіта, спеціальність 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Summary. The article highlights the experience of preparing Doctors of Philosophy in the specialty 015 Professional Education (by specializations) at Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. The regulatory requirements for the structure and content of educational and scientific programs for the training of applicants at the third (educational-scientific) level of higher education, curricula, a list of competencies, and program learning outcomes according to the National Qualifications Framework are clarified.

The experience of implementation and development strategies of the educational-scientific program "Professional Education" at Vasyl Stefanyk Precarpathian National University is summarized.

The goals and objectives of the educational-scientific program "Professional Education," aimed at training competitive, highly qualified scientific and pedagogical staff capable

of innovative research, scientific-pedagogical, project activities, solving complex tasks in the field of professional education, and conducting their own comprehensive research, the results of which have scientific novelty, theoretical and practical significance for the development of education and science in the western region of Ukraine and the country as a whole, are defined.

It is considered that the training in the educational-scientific program is based on the combination of research-innovative, scientific-pedagogical, organizational-experimental, project activities through traditional and innovative forms and methods, providing the possibility of forming an individual educational trajectory for postgraduate students.

Key words: training, educational-scientific program, third (educational-scientific) level of higher education, Doctor of Philosophy, professional education, specialty 015 Professional Education (by specializations).

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сучасному етапі імплементації Закону України "Про вищу освіту" (2014) актуальним є питання якісної підготовки фахівців на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти. Варто зазначити, що в Україні підготовку докторів філософії розпочато у 2016 р. за так званими "новими правилами", передбаченими Законами України "Про вищу освіту" (2014, зі змінами), "Про наукову і науково-технічну діяльність" (2015, зі змінами) та Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою КМУ № 261 від 23.03.2016 р. (зі змінами, Постанова КМУ № 283 від 03.04.2019 р.), а також іншими нормативно-правовими документами.

Стаття 5 Закону України "Про вищу освіту" визначає нове поняття рівнів вищої освіти та їх відповідність рівням Національної рамки кваліфікацій. Зокрема, третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти відповідає восьмому кваліфікаційному рівню

Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особистістю теоретичних знань, умінь, навичок та компетентностей, достатніх для генерування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та освітньої діяльності, проведення оригінальних наукових досліджень з науково-теоретичними та практичними результатами, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення (*Закон України "Про вищу освіту", ст. 5*).

Відповідно до дискрипторів Національної рамки кваліфікацій, доктор філософії повинен володіти концептуальними та методологічними знаннями в галузі науково-дослідної та/або професійної діяльності і на межі предметних галузей, уміти проводити критичний аналіз, оцінку і синтез нових та складних ідей, спілкуватися в діалоговому режимі з широкою науковою спільнотою та громадськістю в певній галузі наукової та/або професійної діяльності, ініціювати інноваційні комплексні проекти, бути лідером та мати повну автономність під час реалізації проектів (*Сисоєва, Регейло, 2016*).

Нині накопичено певний досвід підготовки докторів філософії за новою моделлю, що передбачає удосконалення освітньо-наукових програм, переосмислення цілей, змісту і технологій. Аналіз актуальних питань у нашому дослідженні дає змогу окреслити досвід підготовки докторів філософії з професійної освіти і визначити стратегії розвитку освітньо-наукової програми "Професійна освіта".

Аналіз досліджень і публікацій. У статті 5 Закону України "Про вищу освіту" зазначено, що доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації в спеціалізованій

вченій раді (*Закон України "Про вищу освіту"*).

Відповідно до Національної рамки кваліфікацій, освітньо-наукова програма має включати не менше чотирьох складових, що передбачають набуття аспірантом таких компетентностей: здобуття глибинних знань зі спеціальності, за якою аспірант проводить дослідження (орієнтовний обсяг – не менше 12 кредитів ЄКТС); оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями (орієнтовний обсяг 4–6 кредитів ЄКТС); набуття універсальних навичок дослідника (орієнтовний обсяг не менше 6 кредитів ЄКТС); здобуття мовних компетентностей (рекомендований обсяг – 6–8 кредитів) (Національна рамка кваліфікацій).

Виклад основного матеріалу дослідження. У Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника здійснюється підготовка докторів філософії з професійної освіти зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) за освітньо-науковою програмою "Професійна освіта". Цілі ОНП спрямовані на підготовку конкурентоспроможних висококваліфікованих науково-педагогічних працівників, здатних до інноваційно-дослідницької, науково-педагогічної, проектної діяльності, розв'язання комплексних завдань у галузі професійної освіти, проведення власного комплексного дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення для розвитку освіти і науки в західному регіоні України та країні загалом (Освітньо-наукова програма, 2023). Мета і цілі освітньо-наукової програми "Професійна освіта" відповідають Стратегії розвитку Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на 2020–2027 роки і співвідносяться з тенденціями розвитку європейської вищої освіти, де якість освіти забезпечується через інноваційність та науково-дослідницьку діяльність (*Стратегія розвитку Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на 2020–2027*).

ОНП націлена на підготовку конкурентоспроможних докторів філософії в галузі професійної освіти, які

мають високий рівень сформованості інтегральної (здатність продукувати нові ідеї й розв'язувати комплексні проблеми у галузі професійної освіти (відповідно до спеціалізації) та/або дослідницько-інноваційної діяльності за результатами власного наукового дослідження, що має наукову новизну, теоретичне і практичне значення), загальних і фахових компетентностей, що дозволяють:

- застосовувати одержані концептуальні та методологічні знання у науково-дослідницькій та/або викладацькій діяльності для проведення наукових досліджень; вільно презентувати та обговорювати результати досліджень, наукові та прикладні проблеми професійної освіти державною та іноземною мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях українського та міжнародного рівнів; критично аналізувати та оцінювати нові комплексні ідеї;

- володіти нормами професійної етики, дотримуватися правил академічної доброчесності в науково-педагогічній діяльності; демонструвати загальний культурний кругозір задля знаходження рішення в обстоюванні власної наукової позиції; формулювати і перевіряти гіпотези на основі системного наукового світогляду;

- використовувати інноваційні педагогічні технології та ефективні стратегії міжособистісної комунікації в освітньому процесі закладу вищої освіти, зокрема в дистанційному та змішаному навчанні; розробляти та викладати спеціальні навчальні дисципліни в закладах професійної освіти та дотичні до них у закладах фахової передвищої та вищої освіти з використанням інноваційних педагогічних технологій;

- знаходити, обробляти та аналізувати інформацію щодо проблем професійної освіти з різних джерел на основі сучасних технологій її пошуку, використання інформаційних ресурсів та програмних продуктів з метою виконання завдань наукового дослідження; оцінювати кращі європейські практики, сучасні цифрові ресурси та інструменти щодо їх застосування для освітньо-наукових цілей, ініціювати наукові та прикладні дослідження на рівні останніх світо-

вих досягнень;

- використовувати інформаційно-комунікаційні технології у науковій і викладацькій діяльності, володіти навичками етичної поведінки в інформаційно-комунікаційному середовищі;

- реалізовувати адаптивне управління освітнім процесом у закладах професійної освіти та прогнозувати результати впливу власного дослідження на розвиток громади, регіону, країни; вільно презентувати та обговорювати результати досліджень, наукові та прикладні проблеми професійної освіти, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях українського та міжнародного рівнів;

- виявляти здатність до безперервного професійного й особистісного саморозвитку та самовдосконалення, навчання впродовж життя, брати відповідальність за результати власної професійної діяльності; здійснювати безпечну управлінську діяльність у закладах професійної освіти на адаптивних засадах та принципах самоактуалізації, саморегуляції і самоорганізації (*Освітньо-наукова програма "Професійна освіта", 2023*).

У формулюванні цілей та програмних результатів навчання ОНП вивчався досвід провідних вітчизняних закладів вищої освіти, зокрема, Львівського національного університету імені Івана Франка, Мукачівського державного університету, Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка, Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Налагоджена співпраця з Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПНУ, Чернівецьким національним університетом імені Ю. Федьковича. Науково-педагогічні працівники університету та аспіранти ОНП мають значний досвід співпраці з іноземними закладами вищої освіти (Сілезький університет в Катовіце, Поморський університет в Слупську, Ягеллонський університет в Кракові, Польська Республіка), який сприяє формуванню у здобувачів компетентностей для життя у XXI столітті, розвитку кри-

тичного мислення, формуванню soft skills.

Загальний обсяг освітньо-наукової програми складає 60 кредитів ЄКТС. У навчальному плані обов'язкові освітні компоненти розподілено на змістовні блоки: цикл загальної підготовки, цикл професійно-наукової підготовки, цикл практичної підготовки. Окремий цикл складають дисципліни вільного вибору (*Освітньо-наукова програма, 2023*).

Перелік навчальних дисциплін формується гарантом і робочою групою освітньо-наукової програми з урахуванням профілю та предметної галузі спеціальності. Для освітньо-наукової програми "Професійна освіта" цикл загальної підготовки представлений освітніми компонентами: "Іноземна мова", "Організація наукової діяльності", "Філософія і методологія науки", "Інноваційні педагогічні технології у вищій освіті та професійна етика". Освітні компоненти циклу науково-професійної підготовки – "Сучасні тенденції розвитку теорії та методики професійної освіти", "Управління науково-дослідницькими проектами", "Методологія освітніх вимірювань", "Методика викладання професійно-орієнтованих дисциплін в закладах освіти", "Європейська політика забезпечення якості освіти", "Педагогічна творчість викладача ЗВО". Також здобути соціальні навички (soft-skills) є можливістю під час вивчення вибірових компонент: "Фундаментальні педагогічні теорії", "Академічна доброчесність у науковій діяльності", "Технології формування soft skills у професійній освіті", "Smart-технології в освітній діяльності", "Профілактика емоційного та професійного вигорання", "Лідерські якості сучасного науковця", "Педагогічна конфліктологія", "Сучасні освітні цифрові технології" та інші.

У 2024 році освітньо-наукову програму "Професійна освіта" третього (освітньо-наукового-рівня) вищої освіти успішно акредитовано на п'ять років.

Формування індивідуальної освітньої траєкторії аспірантів регламентується Положенням про організацію освітнього процесу та розробку

основних документів з організації освітнього процесу в ПНУ, Положеннях про організацію наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності та реалізується за такими напрямками: складання індивідуального навчального плану; право на вибір навчальних дисциплін; вільний вибір здобувачами вищої освіти вибіркового компонента навчального плану і теми наукового дослідження; право на академічну та соціальну відпустку; право на трудову діяльність у позанавчальний час; зарахування результатів навчання за академічною мобільністю; перезарахування результатів неформальної освіти; право на призначення і виплату академічних і соціальних стипендій в університеті; право на отримання грантової підтримки наукових досліджень; участь у наукових конференціях, семінарах, щорічній звітній науковій конференції викладачів, докторантів, аспірантів тощо; участь у наукових проєктах.

З метою індивідуалізації освітнього процесу викладачами розроблено силабуси освітніх компонент, що допомагають зробити свідомий вибір дисциплін відповідно до своїх наукових і професійних інтересів. Багато корисної інформації є у "Путівнику для аспірантів" (*Путівник для аспірантів*).

Практична підготовка здобувачів здійснюється відповідно до Програми педагогічної практики здобувачів третього освітньо-наукового рівня підготовки доктора філософії (PhD) (<http://surl.li/ektqg>). Зміст педагогічної практики аспірантів узгоджується з напрямками діяльності науково-педагогічних працівників: навчальною, методичною, науковою, організаційною – і представлено в силабусі (<http://surl.li/rbzws>). Усі освітні компоненти ОНП орієнтовані на формування у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти соціальних навичок (soft-skills), що передбачено відповідними загальними і фаховими компетентностями, програмними результатами навчання.

У межах реалізації студентоцентрованого підходу на ОНП застосовуються різні види навчання, забезпечується партнерський стиль взаємин

(до прикладу, здобувачі можуть запропонувати власну тему дослідження). Ефективним є застосування інноваційних форм і методів навчання, зокрема, лекцій у поєднанні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання, методів мобільного та інтерактивного навчання, дискусій, майстер-класів, ситуативного, проєктного навчання, методів розвитку критичного мислення, творчих завдань, презентацій творчих ідей, розв'язання проблемних ситуацій тощо. Також аспіранти беруть активну участь у наукових, волонтерських, мистецьких заходах. Для зручності і безпеки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня освіти активно використовується дистанційна форма навчання на платформі <https://dlearn.pnu.edu.ua/>.

Організації освітнього процесу та дослідницької діяльності здобувачів освіти слугує інноваційна матеріально-технічна база Центру інноваційних освітніх технологій "PNU-EcoSystem" (<https://ciot.pnu.edu.ua/>) та Проєктно-освітнього центру "Агенти змін" (<https://agentyzmin.pnu.edu.ua/>) Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Аспіранти мають можливість безкоштовно користуватися бібліотечними та інформаційними ресурсами (отримавши вільний доступ до існуючих каталогів наукової електронної бібліотеки ПНУ).

До реалізації освітньо-наукової програми "Професійна освіта" залучено науково-педагогічні працівники з науковими ступенями та вченими званнями, підтвердженим рівнем наукової та професійної активності, що відповідає вимогам ліцензійних умов. Наукові керівники, задіяні до ОНП "Професійна освіта", мають публікації у фахових наукових журналах України та періодичних виданнях, які включено до наукометричних баз, а саме Scopus або Web of Science.

У межах ОНП можлива подальша професійна та наукова кар'єра. ОНП враховує запити потенційних роботодавців та пріоритети на ринку праці, серед яких потреби регіону в підготовці фахівців, здатних здійсню-

вати науково-дослідну, практичну та інноваційну професійну діяльність для розвитку територіальних громад, регіонів і країни з урахуванням сучасного стану розвитку професійної освіти.

Вважаємо, що освітній процес в університеті побудований на засадах компетентнісного, студентоцентрованого, діяльнісного, системного, проблемно-орієнтованого, інноваційного підходів й повністю забезпечує дотримання принципів академічної свободи, які представлені у Статуті ПНУ.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З вище зазначеного можна зробити висновок, що навчання на ОНП здійснюється на основі поєднання дослідницько-інноваційної, науково-педагогічної, організаційно-експериментальної, проєктної діяльності за допомогою традиційних та інноваційних форм і методів, що забезпечують можливість формування індивідуальної освітньої траєкторії аспірантів. Систематичне вдосконалення ОНП "Професійна освіта" з урахуванням пропозицій і зауважень стейкхолдерів, тенденцій ринку праці, результатів акредитаційної комісії сприяє визначенню перспектив розвитку, зокрема: реалізації національних і міжнародних проєктів; активізації участі викладачів і аспірантів у грантових програмах; удосконаленню процедури формування індивідуальної освітньої траєкторії із залученням викладачів з інших ОНП університету; підвищенню якості освітніх послуг з метою формування конкурентоздатності фахівців на ринку праці; розширенню співпраці з українськими та міжнародними університетами; розширенню та популяризації наукових досліджень здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня на форумах і наукових семінарах; збільшенню участі в міжнародних наукових конференціях, стажуваннях; збільшенню кількості дисциплін, що викладаються англійською мовою; періодичному моніторингу ОНП, оновленню освітніх компонент; удосконаленню навчально-методичного забезпечення для дистанційного викладання освітніх компонент; підвищенню по-

казників науково-педагогічних працівників у міжнародних наукометричних базах (Scopus, Web of Science, Google Scholar тощо). Необхідним є розширення міжнародних зв'язків задля участі аспірантів і викладачів у міжнародних проєктах, реалізації міжнародної академічної мобільності тощо.

Проведений теоретичний аналіз не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективи подальших розвідок убачаємо в удосконаленні освітньо-наукової програми "Професійна освіта" у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника відповідно до вимог ринку праці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Про вищу освіту. Закон України. (2014). URL <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

Національна рамка кваліфікацій. (2020). URL <https://nqa.gov.ua/>.

Освітньо-наукова програма "Професійна освіта". (2023). URL <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2024/01/015-osvitnia-prohrama-phd-2023.pdf>.

Путівник для аспірантів. Прикар-

патський національний університет імені Василя Стефаника. URL <https://vad.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/156/2021/03/11.03.21.pdf>.

Сисоєва, С., Регейло, І. (2016). Підготовка докторів філософії у галузі освіти: досвід провідних університетів світу. *Рідна школа*, 5–6, 12–18.

Статут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. URL <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/05/Statyt-2021.pdf>.

Стратегія розвитку Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на 2020–2027 рр. URL <https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/09/%82%D0%BA%D1%83-D0%B9%D1%822022.pdf>.

REFERENCES

Pro vyshchu osvitu. Zakon Ukrainy. (2014). URL <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. [in Ukrainian].

Natsionalna ramka kvalifikatsii. [National Qualifications Framework]. (2020). URL <https://nqa.gov.ua/>. [in Ukrainian].

Osvitno-naukova prohrama

"Profesiina osvita". (2023). URL <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2024/01/015-osvitnia-prohrama-phd-2023.pdf>. [in Ukrainian].

Putivnyk dlia aspirantiv. Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka. URL <https://vad.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/156/2021/03/11.03.21.pdf>. [in Ukrainian].

Sysoieva, S., Reheilo, I. (2016). Pidhotovka doktoriv filosofii u haluzi osvity: dosvid providnykh universytetiv svitu. *Ridna shkola*, 5–6, 12–18. [in Ukrainian].

Statut Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka. URL <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/05/Statyt-2021.pdf>. [in Ukrainian].

Stratehiia rozvytku Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka na 2020-2027 rr. Development strategy of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University for 2020-2027. URL <https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/09/%82%D0%BA%D1%83-D0%B9%D1%822022.pdf>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла 10.06.2024 р.

